

Omställningsstudiestödet

- omställningsorganisationernas syn och arbetet
med prognoser

Omställningsstudiestödet

- omställningsorganisationernas syn och arbetet med prognoser

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2024

Författare: Fredrik Bergenfeldt och Anna Bengtsson

Darienummer: 51-00336-24

Rapportnummer: 2024:19

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	6
Uppdrag.....	6
Disposition.....	8
Statistik över ansökningar och beslut.....	9
Stort intresse för stödet.....	9
Stor mängd sökande.....	10
Få har beviljats stöd.....	10
Magisterprogram och masterprogram vanligaste utbildningarna.....	13
Anslaget har inte använts fullt ut.....	14
Omställningsorganisationernas syn.....	15
Enkäten.....	15
Hälso- och sjukvård samt pedagogik i topp.....	16
Utbildningsutbudet möter överlag efterfrågan.....	18
Arbetet med prognoser.....	20
Vikten av prognoser.....	20
En möjlig prognosmodell.....	21
Uppgifter som behövs för vidare prognosarbete.....	22
Avslutande diskussion.....	23
Stor mängd ansökningar men få beviljade.....	23
Utbildningar inom hälso- och sjukvård efterfrågas.....	23
Förslag på prognosmodell.....	24
Fler uppgifter behövs för prognoser.....	24
Så går vi vidare med prognosarbetet.....	25
Referenser.....	26
Bilaga 1.....	27
Omställningsstudiestödet – ansökningsprocess och villkor.....	27

Sammanfattning

Det finns ett stort intresse för kompetensutveckling hos yrkesverksamma. Intresset avspeglas bland annat i det stora antalet ansökningar för omställningsstudiestöd. Mot bakgrund av stödets införande har Universitetskanslersämbetet (UKÄ) fått i uppdrag att utveckla en prognosmodell avseende det behov av vidareutbildning som omställningsstudiestödet kan ge upphov till.

I dagsläget saknas de uppgifter för studenter med omställningsstudiestöd per utbildning som skulle krävas för att ta fram prognoser. I stället har vi dels sammanställt tillgängliga uppgifter om omställningsstudiestödet från Centrala studiestödsnämnden (CSN), dels har vi frågat omställningsorganisationerna om deras erfarenheter från kontakter med presumtiva studenter.

Statistik över ansökningar och beslut visar hittills att antalet personer som ansökt om stödet är långt fler än de som fått bifall på sin ansökan. För de studenter som påbörjat studier i högskolan är de vanligaste programmen som CSN har utbetalat omställningsstudiestöd för: magisterprogram/masterprogram, sjuksköterskeprogram/specialistsjuksköterskeprogram och speciallärarprogram/specialpedagogprogram (enligt CSN:s kategoriseringar).

Omställningsorganisationerna ser störst intresse för utbildningar inom områdena hälso- och sjukvård samt social omsorg och pedagogik och lärarutbildning. De områdena överensstämmer med de uppgifter som hittills finns kring vilka högskoleprogram flest studenter som beviljats omställningsstudiestöd studerar. Överlag gör omställningsorganisationerna bedömningen att högskolans utbud möter efterfrågan på utbildningar från presumtiva studenter relativt väl vad gäller innehåll. Några organisationer påpekade att distansutbildningar och intensivutbildningar är av avgörande betydelse för de presumtiva studenternas deltagande i studier.

För att utveckla utbildningsutbudet för yrkesverksamma krävs uppgifter om vilket behov av vidareutbildning som omställningsstudiestödet ger upphov till. Vi har därför tagit fram ett förslag på en möjlig prognosmodell baserat på efterfrågan från studenter med omställningsstudiestöd. Prognoser med utgångspunkt i en sådan modell skulle ge svar på för vilka utbildningar där behovet av vidareutbildning riskerar att leda till undanträngningseffekter.

För att kunna göra prognoser behöver vi dock ha tillgång till mer heltäckande uppgifter för studenterna med omställningsstudiestöd. När

denna rapport skrivs pågår ett utvecklingsarbete mellan UKÄ, Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH), CSN och Statistiska centralbyrån (SCB) för att ta fram mer detaljerade uppgifter per utbildningsnivå och utbildningsområde. Utvecklingsarbetet kommer att öka möjligheten att ta fram prognoser, och bidra till ett bättre beslutsunderlag om yrkesverksammas behov av vidareutbildning. I nuläget gör UKÄ bedömningen att arbetet inte kommer att leda till någon ökade administrativ börda för lärosätena.

Inledning

Den 1 oktober 2022 infördes omställningsstudiestödet. Det är en ny form av studiefinansiering som möjliggör för yrkesverksamma att bredda eller fördjupa sin kompetens för att bli mer attraktiva på arbetsmarknaden. Syftet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier och att stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden.¹ För högskolans del innebär det en möjlighet att i högre utsträckning än tidigare attrahera en grupp av presumtiva studenter som är mitt i arbetslivet.

Uppdrag

Mot bakgrund av införandet av omställningsstudiestödet fick Universitetskanslersämbetet (UKÄ) i uppdrag att sammanställa och analysera statliga universitet och högskolors utbildningsutbud.²

Uppdraget lyder:

”Universitetskanslersämbetet ska utveckla en prognosmodell avseende det behov av vidareutbildning som det nya omställningsstudiestödet kan ge upphov till. Uppdraget ska genomföras i dialog med bl.a. omställningsorganisationerna.

Universitetskanslersämbetet ska sammanställa och analysera den rapportering som lärosätena i enlighet med regeringens uppdrag den 16 juni 2022 (U2022/02386) ska göra till myndigheten senast den 30 november 2022 avseende utbildningsutbud för att tillgängliggöra vidareutbildning för redan yrkesverksamma. Analysen ska bl.a. göras mot bakgrund av prognoserna avseende behov av utbildningsutbud med anledning av det nya omställningsstudiestödet. Sammanställningen och analysen ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 28 februari 2023.”

Första delen av uppdraget

UKÄ redovisade den första delen av uppdraget i rapporten *Lärosätenas utbildningsutbud relaterat till omställningsstudiestödet*, som publicerades den 28 februari 2023. I rapporten sammanställde och analyserade vi lärosätenas rapportering om hur deras befintliga

---

¹ Se bilaga 1 för kort fakta om ansökningsprocessen och villkoren för att beviljas omställningsstudiestöd.

² Uppdraget följde av en ändring av regleringsbrevet den 30 juni 2022.

utbildningsutbud möter behovet av utbildning för livslångt lärande och omställning, samt om de planerar att utveckla sina utbud.

Däremot utvecklade vi inte någon prognosmodell som det står i första avsnittet av uppdraget. Därför analyserades inte heller utbildningsutbudet mot bakgrund av prognoserna, som det står i det andra avsnittet. Anledningen var att vi bedömde att den delen av uppdraget inte var genomförbar. Det hade gått för kort tid sedan stödet infördes och informationen om de sökande var för knapphändig för att kunna ta fram tillförlitliga prognoser.

En fortsättning av uppdraget

Behovet av prognoser är fortfarande aktuellt. Många aktörer, däribland regeringen och lärosätena, efterfrågar uppgifter om hur omställningsstudiestödet påverkar och kommer att påverka presumtiva studenternas efterfrågan och lärosätenas utbud av utbildningar.

Som en fortsättning på det tidigare uppdraget ger vi i den här rapporten en bild av hur efterfrågan på högskoleutbildning hittills har sett ut för studenterna med omställningsstudiestöd. Efterfrågan på högskolestudier baseras på tillgängliga uppgifter om omställningsstudiestödet från Centrala studiestödsnämnden (CSN) och omställningsorganisationernas erfarenheter från sina kontakter med presumtiva studenter.

Därefter ges ett förslag på en prognosmodell. Den kan i framtiden användas för att bedöma hur studenter med omställningsstudiestöd kan komma att fördela sig per utbildning. En förutsättning för att göra prognoser är att statistiken om omställningsstudiestödet utvecklas.

Relaterade uppdrag

Det finns även andra pågående uppdrag som är relaterade till omställningsstudiestödet. Regeringen har gett en utredare i uppdrag att utreda en särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma.³ Fokus ligger på att ge lärosätena ekonomiska och andra förutsättningar för att utveckla ett relevant och flexibelt utbud av kurser och program av hög kvalitet riktade till yrkesverksamma. Det uppdraget ska slutredovisas till regeringen den 29 april 2025. Incitamenten i lärosätenas resurstilldelningssystem är en faktor som många lärosäten har hänvisat till när det gäller svårigheter med att utveckla sina utbildningsutbud.⁴

När det gäller statistik har Centrala studiestödsnämnden (CSN) haft i uppdrag av regeringen att redovisa relevant statistik om

---

³ Uppdrag att utreda en särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma (U 2024:C), Utbildningsdepartementet.

⁴ Se UKÄ:s tidigare uppdrag: *Lärosätenas utbildningsutbud relaterat till omställningsstudiestödet*. UKÄ 2023.

omställningsstudiestödet.⁵ Vidare har de ett pågående uppdrag att följa utvecklingen av omställningsstudiestödet. Uppföljningen ska bland annat omfatta en analys av yttranden som lämnats av omställningsorganisationerna, vilka som beviljats stödet utifrån anknytning till arbetsmarknaden, stödets effekter på övriga studiestödssystemet och viktiga erfarenheter när det gäller utvecklingen av omställningsstudiestödet.⁶

CSN har också haft i uppdrag att ta fram förslag på regelförändringar av omställningsstudiestödet som kan leda till kortare handläggningstider och automatiserade processer, utan att syftet med reformen ändras.⁷

Disposition

Rapporten inleds med en sammanställning över den statistik som hittills finns tillgänglig över antal ansökningar, beviljade stöd och avslag gällande omställningsstudiestödet. Därefter beskriver vi omställningsorganisationernas erfarenheter från sina kontakter med presumtiva sökande vad gäller intresse för högskolestudier som finansieras med omställningsstudiestöd. Detta ger oss en bild av studenternas efterfrågan av högskoleutbildningar, och ger information som vi inte kan se i andra källor.

I det efterföljande kapitlet presenteras ett förslag på en prognosmodell. Den ska kunna användas för att bedöma hur studenterna med omställningsstudiestöd fördelar sig per utbildning. Men en förutsättning för att kunna göra prognoser är att det finns mer tillgänglig statistik om studenter som finansierar sina studier med omställningsstudiestöd per utbildning.

Slutligen för vi en avslutande diskussion om vilka slutsatser som vi kan dra så här långt och hur arbetet kan fortsätta.

---

⁵ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Centrala studiestödsnämnden (2022-12-22).

⁶ En delredovisning lämnades i rapporten *Utveckling av det nya omställningsstudiestödet – delredovisning av ett regeringsuppdrag* i september 2023 och uppdraget ska slutredovisas den 1 april 2025.

⁷ Uppdrag att ta fram förslag på regelförändringar inom omställningsstudiestödet, CSN 2023.

Statistik över ansökningar och beslut

Det finns ett stort intresse för kompetensutveckling bland yrkesverksamma. Den stora mängden ansökningar för omställningsstudiestödet är ett tecken på det, liksom att många efterfrågar statistik på stödets utveckling. I det här kapitlet presenterar vi ett urval av den statistik som finns att tillgå hos CSN när rapporten skrivs (maj 2024). Vi redogör för utvecklingen av antalet ansökningar, beslut och anslagets användning sedan omställningsstudiestödet infördes.

Stort intresse för stödet

Som redan nämnts har intresset för omställningsstudiestödet varit väldigt stort sedan det infördes. Under det första året lämnades nästan 60 000 ansökningar om omställningsstudiestöd in, vilket var mångdubbelt mer än förväntat.

CSN har haft problem att hantera den stora mängden ansökningar. Regelverket är komplext, och omfattande villkor måste vara uppfyllda för att en ansökan ska beviljas. Det har resulterat i långa handläggningstider. Väntetiden för att få besked kan uppgå till flera månader.

Eftersom införandet av omställningsstudiestödet har inneburit en ökad arbetsbörda för CSN, och systemstödet för hanteringen av omställningsstudiestödet inte var helt utvecklat när stödet infördes, är de statistikuppgifter som finns tillgängliga hos CSN inte heltäckande ännu. Det finns statistik om ansökningar och beslut men ännu inte sammanställt per utbildning. Det beror på svårigheter att aggregera uppgifterna på ett rättvisande sätt, till exempel när det gäller hur fristående kurser har namngetts i CSN:s system.

När denna rapport skrivs, har UKÄ, MYH och CSN startat ett utvecklingsarbete tillsammans med SCB för att ta fram statistik på området. Utvecklingsarbetet kommer bland annat att ta fram mer detaljerade uppgifter om studenter med omställningsstudiestöd per utbildningsnivå och utbildningsområde.

Stor mängd sökande

Ansökningsomgångarna öppnar 1 april respektive 1 oktober. En ansökan som avser studier med omställningsstudiestöd som påbörjas under första halvan av ett kalenderår får tidigast lämnas in till CSN den 1 oktober året innan. För studier som ska påbörjas under den andra halvan av ett kalenderår får ansökan tidigast lämnas in den 1 april samma år. När den här rapporten skrivs har det hunnit gå fyra ansökningsomgångar.

I de två första ansökningsomgångarna var det nästan 30 000 ansökningar i respektive omgång för alla utbildningsformer. Sedan dess har antalet sjunkit till omkring hälften. Den senaste ansökningsomgången, 1 april 2024, inkom cirka 15 800 ansökningar.

Tabell 1. Totalt antal ansökningar, antal personer som sökt, antal personer som fått besked och antal personer som fått bifall i de fyra ansökningsomgångarna, maj 2024. En person kan förekomma vid flera ansökningstillfällen.

	1 okt 2022	1 april 2023	1 okt 2023	1 april 2024
Ansökningar	29 000	29 600	16 100	15 800
Antal personer som sökt	23 500	24 300	14 500	13 700
Antal personer som fått besked	23 500	19 600	6 300	*
Bifall	3 400	3 800	1 600	*

*Inga uppgifter tillgängliga ännu.

Källa: CSN:s hemsida, Handläggningstider, 2024-05-06.

En person kan lämna in flera ansökningar, och antalet unika individer som har sökt är därför lägre än antalet ansökningar. Att handläggningstiderna är långa syns i att antalet ansökningar där sökande som har fått besked är lägre än antalet personer som har sökt, särskilt i de senare ansökningsomgångarna. För ansökningsomgången den 1 oktober 2023 är det, när den här rapporten skrivs, cirka 43 procent som hittills har fått besked (6 300 besked till 14 500 personer som sökt). Uppgifterna förändras kontinuerligt i takt med att CSN behandlar uppgifterna.

Som tidigare nämnts finns det ännu inte några sammanställda uppgifter över vilka utbildningar som sökts i störst omfattning.

Få har beviljats stöd

Jämfört med det höga antalet ansökningar så är det betydligt färre som har beviljats stöd. Till och med april 2024 var det totalt sett 6 410 unika personer som fått beslut om bifall på sina ansökningar.

Fördelat per skolform var det högst antal som fått beslut om bifall för universitet och högskolor samt yrkeshögskolan. Andelen per skolform är 44 procent för universitet och högskolor respektive yrkeshögskolan. Därefter följer komvux med 8 procent.

Tabell 2. Totalt antal personer som fått bifall per skolform, t.o.m. april 2024.

	Antal personer som fått bifall	Andel per skolform
Totalt	6 410	100
Universitet och högskola	2 830	44
Yrkehögskola	2 820	44
Komvux	510	8
Folkhögskola	190	3
Övriga skolformer**	160	3

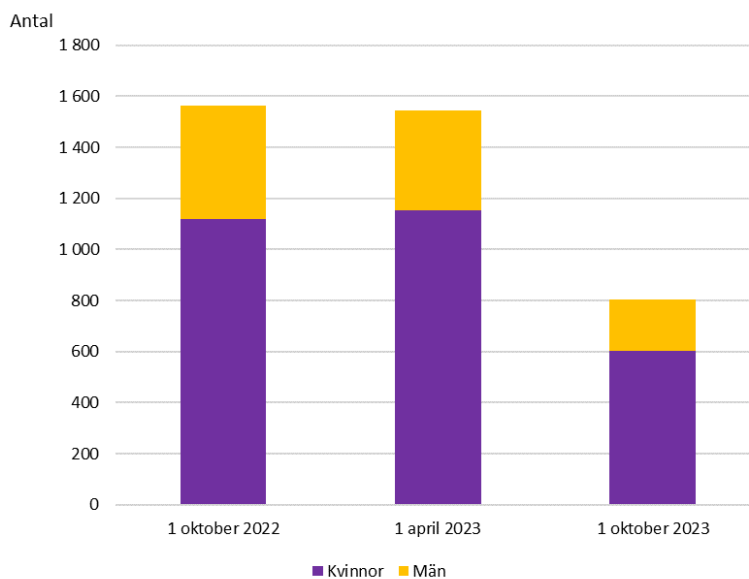
Källa: Webbtabeller på CSN:s hemsida 2024-04-25.

**Inkluderar utbildning som omställningsorganisationerna köper in och skolform okänd.

När det gäller bifall på ansökningar för studier vid universitet och högskolor är det hittills cirka 1 550 personer som har fått bifall i de två första ansökningstillfällena (1 oktober 2022 och 1 april 2023). Vid det tredje ansökningstillfället (1 okt 2023) är motsvarande siffra hittills 800 personer. Sammanlagt blir det 2 830 personer som har fått bifall för studier vid universitet och högskolor. En person kan förekomma inom mer än en skolform och vid mer än ett ansökningstillfälle. Antalet unika individer uppgår dock totalt till cirka 6 410 om varje individ räknas en gång.

Figur 1. Personer som har fått beslut om bifall på ansökan om omställningsstudiestöd för studier vid universitet och högskola.

En person kan förekomma vid mer än ett ansökningstillfälle.

Källa: CSN:s hemsida, 23 april 2024.

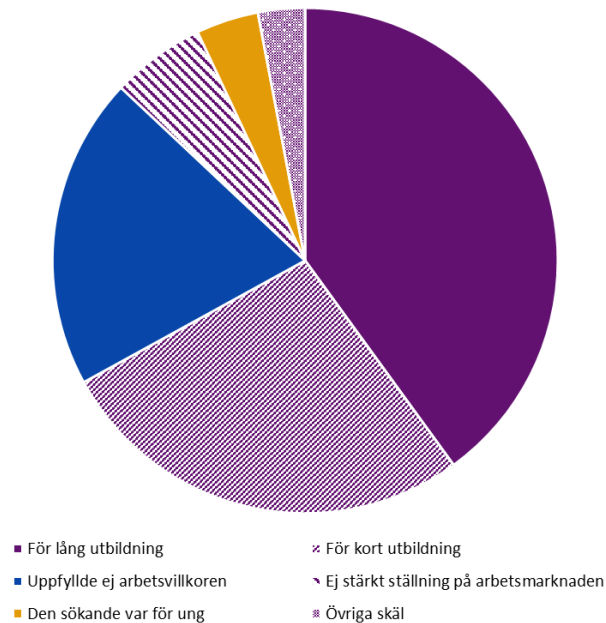
I alla ansökningsomgångarna är det fler kvinnor än män som beviljats omställningsstudiestöd. Könsfördelningen för högskolestudier är cirka tre fjärdedelar kvinnor och en fjärdedel män.

”För lång utbildning” vanligaste skälet för avslag

Många sökande har fått avslag på sin ansökan om omställningsstudiestöd. CSN har dock ännu inte något systemstöd för att kunna ta fram grunderna för avslag. I stället har de genomfört en urvalsundersökning kring avslagsskäl.⁸ Undersökningen är gjord för alla utbildningsformer, och gäller alltså inte bara personer som sökt stöd för högskolestudier.

Undersökningen avser de drygt 23 500 personer som skickade in en ansökan om omställningsstudiestöd under perioden 1 oktober 2022 till 31 mars 2023. I mitten av juni 2023 har 7 100 av dessa fått avslag.

Figur 2. Vanligaste skäl för avslag på ansökningar om omställningsstudiestöd. Alla utbildningsformer.

Källa: Sammanställning av uppgifter från rapporten *Skäl till avslag inom omställningsstudiestödet, En urvalsundersökning*. CSN.

De främsta orsakerna till avslag på ansökningar under den undersökta perioden hänger samman med längden på den utbildning som stödet söktes för. Det vanligaste skälet var att utbildningen som söktes var för lång, enligt villkoren. Näst vanligaste skälet var att utbildningen var för kort, utifrån övergångsbestämmelserna som gällde när stödet infördes. Om den utbildning man sökt omställningsstudiestöd för påbörjades innan

⁸ Ur rapporten *Skäl till avslag inom omställningsstudiestödet, En urvalsundersökning*, CSN 2023.

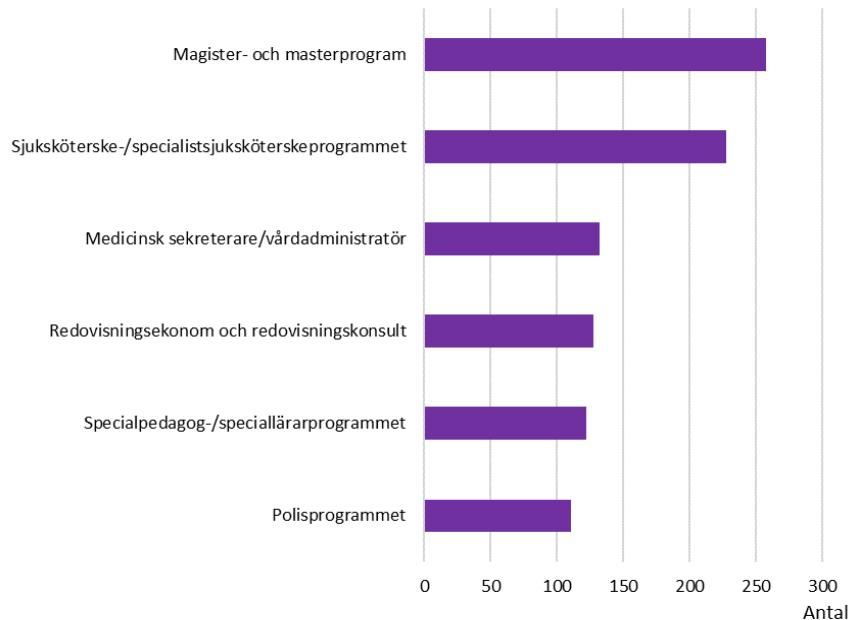
1 januari 2023, så tillåter inte övergångsbestämmelserna att utbildningen är kortare än 80 veckor.⁹ Det tredje vanligaste skälet till avslag var att arbetsvillkoren inte uppfylldes av den sökande, exempelvis att den sökande inte har arbetat sammanlagt minst 8 av de senaste 14 åren. Att utbildningen inte stärkte den sökandes ställning på arbetsmarknaden angavs som skäl för 6 procent av avslagen.

Magisterprogram och masterprogram vanligaste utbildningarna

Vilka utbildningar som de sökande med omställningsstudiestöd söker har det ännu inte sammanställts några uppgifter om. Däremot finns det uppgifter om de vanligaste utbildningarna för de studenter som fick omställningsstudiestöd utbetalt under 2023.

Det vanligaste programmet för studerande inom högskolan med utbetalt omställningsstudiestöd är magisterprogram och masterprogram på avancerad nivå utifrån CSN:s kategoriseringar.¹⁰ Därefter kommer sjuksköterskeprogrammet och specialistsjuksköterskeprogrammet. På femte plats kommer speciallärarprogrammet och specialpedagogprogrammet.

Figur 3. Vanligaste programutbildningarna för studenter med omställningsstudiestöd 2023 inom alla utbildningsformer.

Källa: CSN:s hemsida, 23 april 2024.

⁹ Omställningsstudiestöd kunde sökas för studier som hade påbörjats innan den 1 januari 2023 om utbildningen var 80 veckor eller längre.

¹⁰ CSN kategoriserar utbildningarna enligt en egen klassifikation, och för universitets- och högskoleutbildningar innebär det att vissa program är sammanslagna. Uppgifter om fristående kurser är heller inte redovisade separat, och ingår därför inte i sammanställningen.

Anslaget har inte använts fullt ut

Omställningsstudiestödet finansieras av ett särskilt anslag under utgiftsområde 15, Studiestöd. Ansökningar om omställningsstudiestödet beviljas så länge anslaget räcker och i den turordning ansökningarna inkommer till CSN. Införandet av omställningsstudiestödet sker med en stegvis utbyggnad av anslaget. I budgetpropositionen för 2023 var 1,36 miljarder kronor avsatta. Därefter skalas anslaget upp och ska vara fullt utbyggt till 2026. Då är anslaget beräknat till 7,3 miljarder kronor.

Tabell 3. Anslagsutveckling för omställningsstudiestödet i tusental kronor.

Budgetår	Budgetproposition	Anslag
2023	Anslag	1 360 000
2024	Förslag	2 836 000
2025	Beräknat	4 877 000
2026	Beräknat	7 339 000

Källa: Budgetpropositionen 2024

De befintliga anslaget har däremot inte nyttjats fullt ut. CSN fick återföra 600 miljoner kronor till regeringen för anslaget för omställningsstudiestödet 2023. Enligt CSN var orsaken de långa handläggningstiderna. I de första omgångarna hade många sökande inte heller rätt till stödet, men den gruppen bidrog ändå till de långa handläggningstiderna. Detta innebar att färre kom ifråga för omställningsstudiestöd eller beviljades finansiering för en kortare tid, vilket påverkade den totala summan som betalades ut.¹¹

När införandet av omställningsstudiestödet är fullt implementerat, kan det i genomsnitt omfatta studiestöd för 44 000 studenter per år.¹² Baserat på beviljandegraden hittills¹³ skulle det innebära att något färre än hälften av dessa personer kommer att påbörja högskolestudier. Det skulle motsvara omkring 20 000 personer.

¹¹ Centrala studiestödsnämnden (CSN), *Budgetunderlag 2025–2027, Utgiftsområde 15 – Studiestöd*, 2024.

¹² Budgetpropositionen för 2024, Prop. 2023/24:1.

¹³ Hittills gäller 44 procent av de beviljade ansökningarna studier vid universitet och högskola, se tabell 2.

Omställnings- organisationernas syn

Omställningsorganisationerna spelar en viktig roll i ansökningsprocessen för omställningsstudiestöd. De har kontakt med presumtiva sökande i ansökningsprocessen och erbjuder vägledningssamtal med den sökande. Omställningsorganisationerna skriver därefter ett yttrande till CSN inför beslut. Av yttrandet ska framgå om den sökta utbildningen stärker individens ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov.

Eftersom det saknas statistik om vilka högskoleutbildningar som efterfrågas av presumtiva sökande med omställningsstudiestöd, har UKÄ istället frågat omställningsorganisationerna. Vi skickade ut en enkät med frågor om vilka utbildningsområden i högskolan som de ser störst efterfrågan på och behov av att lärosätena utvecklar, baserat på deras kontakter med presumtiva studenter. I det här kapitlet presenterar vi resultaten från enkäten.

Enkäten

Enkäten skickades ut till ansvarig för omställningsstudiestödet vid följande omställningsorganisationer¹⁴ i oktober 2023:

- Trygghetsrådet (TRS)
- Trygghetsrådet (TRR)
- Omstella
- Trygghetsstiftelsen
- Omställningsfonden
- CIKO

Kyrkans trygghetsråd avböjde att besvara enkäten, eftersom de saknar statistik för att kunna göra en uppskattning kring vilka typer av utbildningar som efterfrågas av målgruppen.¹⁵

Vi ställde följande frågor om lärosätenas utbildningsutbud i enkäten:

- Vilka områden/ämnen ser ni störst efterfrågan på från era kontakter med presumtiva studenter för utbildningar i högskolan?
- Ange eventuella särskilt ofta efterfrågade utbildningar (om det förekommer)?
- Hur ser ni på lärosätenas utbildningsutbud i relation till presumtiva studenters efterfrågan på utbildning?

---

¹⁴ Se bilaga 1 för respektive omställningsorganisationens ansvarsområde.

¹⁵ Kyrkans trygghetsråd angav i mailkorrespondens med UKÄ att de fr o m hösten 2024 kommer att ha tillgång till statistik om önskade utbildningar från sökande.

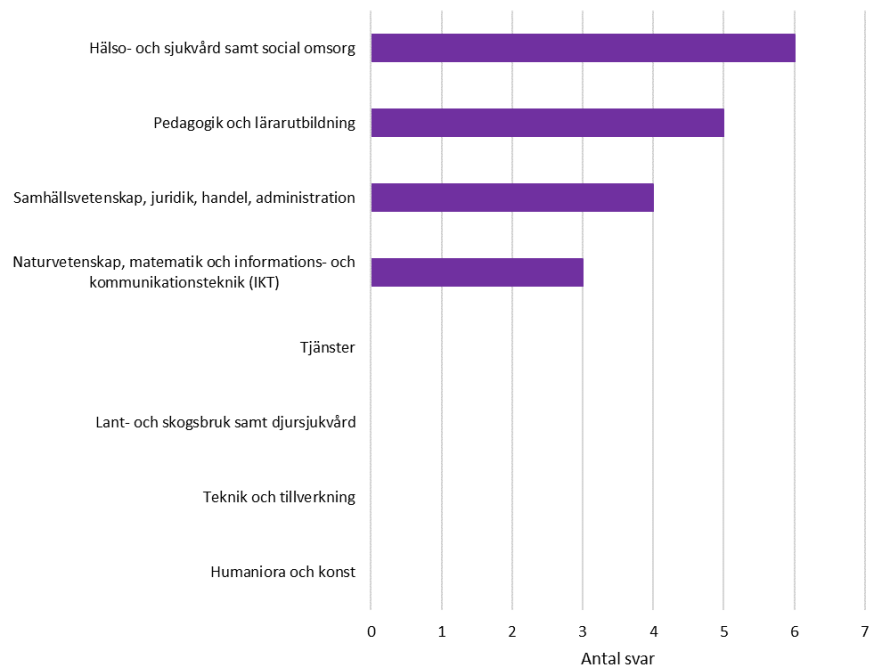
- Får ni mycket frågor från presumtiva studenter gällande utbildningar i högskolan inom AI (artificiell intelligens)?
- Har ni några övriga reflektioner kopplat till omställningsstudiestödet och lärosätenas utbildningsutbud som ni vill förmedla till oss på UKÄ?

Nedan följer en sammanställning av de viktigaste resultaten från enkäten. Resultaten har också diskuterats med Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) och omställningsorganisationerna.

Hälso- och sjukvård samt pedagogik i topp

Organisationerna fick svara på vilka utbildningsområden i högskolan som de ser störst efterfrågan på. De fick ange de tre vanligaste områdena på den högsta nivån i SUN¹⁶, vilket består av åtta områden.

Figur 4. De tre vanligaste utbildningsområden som omställningsorganisationerna får frågor om efter inriktningar, SUN-nivå 1.

Alla sex organisationer angav hälso-och sjukvård samt social omsorg som de vanligaste områdena, och fem av de sex angav pedagogik och lärarutbildning som vanliga utbildningsområden. Därefter angav fyra organisationer området samhällsvetenskap, juridik, handel, administration, medan tre angav naturvetenskap, matematik och informations- och kommunikationsteknik som vanliga områden. De

¹⁶ SUN står för Svensk utbildningsnomenklatur och är en klassifikation för svenska utbildningar.

övriga tre utbildningsområdena i SUN angavs inte av någon organisation som vanligast, men för tydlighetens skull redovisas de ändå i figuren.

Sjuksköterskeutbildningar är populära

Omställningsorganisationerna fick också frågan om vissa utbildningar efterfrågas särskilt ofta. Även här fanns det tydliga mönster. Fyra av sex organisationer angav att de fick flest frågor kring sjuksköterskeutbildningen och olika former av masterutbildningar inom skilda områden. Kompletterande pedagogiska utbildningar angav tre organisationer också som särskilt efterfrågade.

Tabell 4. Särskilt efterfrågade utbildningar enligt omställningsorganisationerna

Utbildningar	Antal svar
Sjuksköterskeutbildningar	4
Masterutbildningar inom olika områden	4
Kompletterande pedagogiska utbildningar	3
Specialpedagog/speciallärare	2
Polisutbildningen	2

Det finns även exempel på mer specifik efterfrågan på högskoleutbildningar. En organisation svarade att de såg ett intresse från lärare inom folkhögskolan att få utökad lärarbehörighet till gymnasieskolan. En organisation svarade att de har fått många frågor från personer som har kandidatexamen och vill studera mot en masterexamen, särskilt inom områden som pedagogik eller socialt arbete. En annan organisation angav att det är vanligt med intresse för olika IT-utbildningar.

På samma fråga angav en organisation att de såg behov av fler kurser inom följande områden:

- utbildningar relaterade till grön omställning inom skogsnäring, klimatfrågor, småskalig odling
- utbildningar inom samhällsskydd/beredskap/krishantering utifrån olika ”moderna” hot
- IT- och AI-utvecklare.

AI inte så vanligt ännu

Eftersom området artificiell intelligens (AI) är ett växande område som väcker stort intresse, ställde vi en specifik fråga om omställningsorganisationerna ser ett intresse gällande utbildningar i högskolan inom detta område.

Ännu verkar detta område inte ha lett till en särskild stor efterfrågan. En organisation angav att det efterfrågas, och att det då rör branschspecifika kurser inom AI. Tre av sex omställningsorganisationer svarade att det

förekommer frågor, men i liten omfattning. Två organisationer svarade att de inte får många frågor kopplade till AI.

Utbildningsutbudet möter överlag efterfrågan

I enkäten ställdes en öppen fråga om hur omställningsorganisationerna ser på lärosätenas utbildningsutbud i relation till presumtiva studenters efterfrågan på högskoleutbildning. Överlag är svaren positiva. Fyra av sex omställningsorganisationer bedömde att utbudet matchar efterfrågan till stor del eller ganska väl. En organisation framhöll att de olika utbildningsnivåerna i systemet kompletterar varandra väl och att de ser att utbildningsutbudet inom samtliga utbildningsnivåer svarar mot efterfrågan från den här gruppen.

När det gäller utbildningarnas innehåll angav en organisation att det saknas kurser på magister- och mastersnivå med tvärvetenskapligt innehåll, till exempel inom media, film, kommunikation och sociologi. En annan organisation svarade att de såg en efterfrågan på KBT-utbildningar. Som det är nu ges sådana utbildningar till största delen i privat regi, och de ger inte rätt till omställningsstudiestöd.

Flera påpekade att formerna för utbildningar kan göra det svårt för yrkesverksamma att studera med omställningsstudiestöd. En organisation skrev till exempel att högskolesektorn skulle behöva anpassa, kalibrera och komprimera utbildningar som leder till spetskompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden.

Två organisationer framhöll att studier på distans är helt avgörande för den presumtiva studentgruppens deltagande. En organisation svarade exempelvis att studiestarterna skulle behöva bli mer flexibla för att underlätta för yrkesverksamma att kunna studera med omställningsstudiestöd.

Två omställningsorganisationer svarade att de såg en efterfrågan på intensivutbildningar, till exempel att utbildningen till förskolelärare skulle kunna förkortas för dem med förkunskaper. En annan organisation föreslog att lärosätena borde satsa på så kallade snabbspårsutbildningar. Den organisationen hade också ett antal konkreta förslag, till exempel att intensivutbildningar på ett år borde kunna erbjudas i följande kombinationer:

- humanist till personalvetare
- naturvetare till utredande handläggare
- komprimerade påbyggnadsutbildningar till bibliotekarie (biblioteks- och informationsvetenskap)
- naturvetare till högskoleingenjör.

En organisation svarade att det verkar saknas utbildningar på avancerad nivå med bredare behörighetskrav. De angav också att vad som räknas som validering av reell kompetens för behörighet skulle behöva breddas för att kunna anta fler presumtiva studenter med yrkeserfarenhet.

Arbetet med prognoser

För att utveckla utbildningsutbudet för yrkesverksamma krävs uppgifter om vilket behov om vidareutbildning som omställningsstudiestödet ger upphov till. Med utgångspunkt i de historiska uppgifterna skulle vi kunna skatta den framtida efterfrågan på vidareutbildning med hjälp av prognoser.

I det här kapitlet redogör vi därför för vikten av prognoser, en möjlig prognosmodell och vilka uppgifter som behövs för att kunna göra prognoser.

Vikten av prognoser

När införandet av omställningsstudiestödet är fullt implementerat, kommer det att omfatta cirka 20 000 högskolestudenter per år. Det kan jämföras med att cirka 90 000 nybörjare har påbörjat högskolestudier varje läsår de senaste åren. Det innebär att studenterna med omställningsstudiestöd kommer att utgöra en väsentlig andel av det totala antalet högskolestudenter.

UKÄ har tidigare bedömt att denna grupps efterfrågan i viss utsträckning kommer att skilja sig från studenter som börjar studera i yngre åldrar.¹⁷ Vi antog att gruppen studenter som finansierar sina studier med omställningsstudiestöd i högre grad kommer att välja kortare programutbildningar, fristående kurser som är utformade för yrkesverksamma, uppdragsutbildningar samt utbildningar på distans och deltid.

Eftersom gruppen med omställningsstudiestöd kommer att vara relativt stor i förhållande till det totala antalet nybörjare i högskolan, kan deras val av utbildningar påverka tillgången på utbildning för alla studenter. Lärosätena ska dimensionera sina utbildningsutbud med utgångspunkt i studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov.¹⁸ Som UKÄ tidigare har framhållit innebär det att lärosätena behöver ta hänsyn till den här gruppens behov när de utvecklar sina utbildningsutbud.¹⁹ Därmed blir det också viktigt att det finns tillförlitliga uppgifter om den här gruppens efterfrågan på utbildning.

---

¹⁷ Se UKÄ:s tidigare uppdrag: *Lärosätenas utbildningsutbud relaterat till omställningsstudiestödet*. UKÄ 2023.

¹⁸ Enligt de årliga regleringsbrev för universitet och högskolor.

¹⁹ Se UKÄ:s tidigare uppdrag: *Lärosätenas utbildningsutbud relaterat till omställningsstudiestödet*. UKÄ 2023.

En möjlig prognosmodell

För att räkna fram behoven av vidareutbildning utgår vi ifrån det totala antalet studenter som beräknas omfattas av omställningsstudiestödet ett givet prognosår. Därefter fördelas studenterna med omställningsstudiestöd per utbildning med hjälp av den historiska fördelningen. Då framgår antalet studenter med omställningsstudiestöd per utbildning, vilket blir prognosen för behov av vidareutbildning.

Prognosmodellens formel är:

$$A * B = C$$

A = Totalt antal studenter med omställningsstudiestöd

B = Fördelningen av studenter med omställningsstudiestöd per utbildning

C = Antal studenter med omställningsstudiestöd per utbildning

Prognosmodellen kan användas till att visa vilka utbildningar där det finns störst behov av vidareutbildning för studenter med omställningsstudiestöd. Detta sker genom att den historiska fördelningen av studenter med omställningsstudiestöd per utbildning multipliceras med det totala antalet studenter med omställningsstudiestöd ett givet år i framtiden. Prognosmodellen kan även användas för utbildningar på distans och olika studietakter. Med samma utgångspunkter skulle prognosmodellen också kunna användas för att göra prognoser per lärosäte.

Uppgifter om fördelningen av studenter med omställningsstudiestöd per utbildning kan även användas för att identifiera vilka utbildningar där det finns risk för undanträngningseffekter, det vill säga att olika studentgruppers behov av utbildning ställs mot varandra.

Undanträngningseffekten uppskattas genom att antalet studenter med omställningsstudiestöd relateras till det totala antalet studenter per utbildning. När det sker kan söktrycket öka i sådan utsträckning att antalet behöriga sökande betydligt överstiger antalet antagna på vissa utbildningar.

I en utökad prognosmodell skulle också omställningsorganisationernas erfarenheter kunna utgöra en kvalitativ del. Deras erfarenheter kan användas för att se vilka områden som kommer att efterfrågas innan det avspeglas i statistiken. På så sätt skulle även utbildningar som efterfrågas av presumtiva sökande med omställningsstudiestöd men som saknas i dagens utbildningsutbud möjligen kunna fångas upp.

Uppgifter som behövs för vidare prognosarbete

Att göra prognoser enligt prognosmodellen ovan förutsätter att det finns uppgifter om yrkesexamensprogram, generella program och fristående kurser för studenter med omställningsstudiestöd. Utöver detta skulle uppgifter om studieform och studietakt kunna inkluderas i prognoserna.

Som tidigare nämnts pågår det ett utvecklingsarbete för att ta fram statistik inom det här området när rapporten skrivs.²⁰

---

²⁰ Se kapitel *Statistik över ansökningar och beslut*.

Avslutande diskussion

Det finns ett stort intresse för kompetensutveckling hos yrkesverksamma. Intresset avspeglas bland annat i det stora antalet ansökningar för omställningsstudiestöd. Detta leder till ett ökat behov av information om vilka högskoleutbildningar som den här gruppen kan komma att efterfråga. UKÄ har i uppdrag att ta fram en prognosmodell avseende efterfrågan på vidareutbildning som det nya omställningsstudiestödet kan ge upphov till.

I en avslutande diskussion redogör vi för de slutsatser som kan dras så här långt om efterfrågan baserat på tillgänglig statistik och resultaten från den enkät som omställningsorganisationerna ombads att svara på som en del av sammanställningen. Slutligen resonerar vi kring det fortsatta arbetet med prognoser utifrån vårt uppdrag.

Stor mängd ansökningar men få beviljade

CSN:s uppgifter visar att antalet personer som har ansökt om omställningsstudiestödet är långt fler än de som beviljats stödet. En av flera anledningar är att en stor andel inte har uppfyllt villkoren för stödet. Vidare har det stora antalet ansökningar orsakat en stor arbetsbörda för CSN och långa handläggningstider. Det gör att det bland annat ännu inte finns heltäckande statistik över stödets utveckling. I dagsläget finns det statistik på ansökningar och beslut, men ännu inte sammanställd per utbildning.

I maj 2024 har hittills totalt 2 830 personer beviljats stöd för högskolestudier. När införandet av omställningsstudiestödet har implementerats fullt ut, beräknar vi att omkring 20 000 personer kommer att omfattas av stödet för studier vid universitet och högskolor. Eftersom gruppen som beviljats stöd så här långt är så pass liten, blir möjligheten att dra några mer långtgående slutsatser om den här gruppens efterfrågan begränsad.

Utbildningar inom hälso- och sjukvård efterfrågas

Fram tills nu har flest sökande fått utbetalt omställningsstudiestöd för studier på magisterprogram/mastersprogram, sjuksköterskeprogrammet/specialistsjuksköterskeprogrammet och speciallärarprogrammet/specialpedagogprogrammet (enligt CSN:s kategoriseringar).

Omställningsorganisationerna ser störst intresse från presumtiva sökande av omställningsstudiestöd inom utbildningsområdena hälso- och sjukvård och social omsorg samt pedagogik och lärarutbildning. De

utbildningar som oftast efterfrågas är sjuksköterskeutbildningar och masterutbildningar inom olika områden. Även olika former av pedagogiska utbildningar, inklusive specialpedagog- och speciallärarutbildningar, är efterfrågade.

Det finns alltså en överrensstämmelse mellan vad omställningsorganisationerna upplever i sina möten med presumtiva sökande av omställningsstudiestödet och vad statistiken visar. Det innebär att en möjlig utveckling är att söktrycket kan komma att öka på dessa utbildningar, och därmed ge upphov till undanträngningseffekter. Men en faktor att ta i beaktande är också i vilken grad som omställningsstudiestödet är nyrekryterande. En del av de här studenterna hade kanske studerat även utan omställningsstudiestödet, men med en annan studiefinansiering. I sådant fall blir undanträngningseffekten begränsad.

Men än så länge rör uppgifterna per utbildning bara ett lågt antal studerande med omställningsstudiestöd. Därför kan inte några långtgående slutsatser dras när den här rapporten skrivs.

Förslag på prognosmodell

För att utveckla utbildningsutbudet för yrkesverksamma krävs uppgifter om vilket behov om vidareutbildning som omställningsstudiestödet ger upphov till. Vi har därför tagit fram ett förslag på en möjlig prognosmodell baserad på en kombination av presumtiva studenternas efterfrågan på olika utbildningar och lärosätenas utbildningsutbud. Prognoser enligt en sådan modell skulle ge svar på för vilka utbildningar där behovet av vidareutbildning riskerar att leda till undanträngningseffekter.

Fler uppgifter behövs för prognoser

För att kunna göra prognoser behövs mer heltäckande uppgifter än vad som finns tillgängliga i dagsläget. Det behövs sammanställda uppgifter om studenter omställningsstudiestöd per utbildning. Utvecklingen av statistiken bör såväl innefatta program och fristående kurser som olika studieformer som halvfartsstudier och distansstudier. I nuläget gör UKÄ bedömningen att det inte kommer att leda till någon ökade administrativ börda för lärosätena.

Utöver de statistiska uppgifterna skulle omställningsorganisationernas erfarenheter av sina kontakter med presumtiva sökande av omställningsstudiestödet komplettera prognosmodellen. Det skulle ge en möjlighet att visa på behov av vidareutbildning som den här gruppen har, men som ännu inte har framkommit i statistiken.

Så går vi vidare med prognosarbetet

När denna rapport skrivs har UKÄ, MYH och CSN startat ett utvecklingsarbete tillsammans med SCB för att ta fram statistik. Utvecklingsarbetet är tänkt att resultera i bland annat mer detaljerade statistikuppgifter om studenter med omställningsstudiestöd per utbildningsområde och utbildning. Utvecklingsarbetet kommer att öka möjligheten att ta fram prognoser, och bidra till ett bättre beslutsunderlag om yrkesverksammas behov av vidareutbildning.

Referenser

UKÄ

Lärosätenas utbildningsutbud relaterat till omställningsstudiestödet, UKÄ 2023.

CSN

Utveckling av det nya omställningsstudiestödet – delredovisning av ett regeringsuppdrag, CSN 2023

Skäl till avslag inom omställningsstudiestödet, En urvalsundersökning. CSN 2023.

Studiestödet 2023 - en uppföljning av studiestödets utveckling och effekter, CSN, Rapport 2024:1.

Centrala studiestödsnämndens Budgetunderlag 2025–2027. CSN 2024.

Statistik om omställningsstudiestödet, webbtabeller, CSN:s hemsida 2024-05-06

Övriga

Budgetpropositionen 2024

Kommande efterfrågan på högskoleutbildning. Minskat barnafödande kan påverka högskolan, Universitets- och högskolerådet, april 2024

Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Centrala studiestödsnämnden (2022-12-22).

Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende universitet och högskolor

Uppdrag att utreda en särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma (U 2024:C), Utbildningsdepartementet 2024.

Bilaga 1

Omställningsstudiestödet – ansökningsprocess och villkor

Ansökningsprocess

Omställningsstudiestöd har kunnat sökas från och med 1 oktober 2022. Det är Centrala studiestödsnämnden (CSN) som sköter administrationen och ansökan görs på csn.se under Mina sidor.

Det är två ansökningsperioder per år. Det är möjligt att ansöka tidigast den 1 april respektive 1 oktober för utbildningar som startar någon gång under nästkommande kalenderhalvår. Alla ansökningar om omställningsstudiestöd ska handläggas och beviljas i den ordning som de kommer in till CSN.

En omställningsorganisation bedömer om utbildningen stärker individens ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov, och skriver ett yttrande till CSN. CSN fattar sedan beslut om stödet ska beviljas eller inte.

Villkor för att bli beviljad omställningsstudiestöd:

- Sökande ska vara mellan 27 och 62 år.
- Sökande ska ha arbetat sammanlagt minst 8 år av de senaste 14 åren.
- Sökande ska ha arbetat sammanlagt minst 12 av de senaste 24 månaderna.
- Utbildningen måste ge rätt till studiemedel eller vara finansierad av en omställningsorganisation.
- Omställningsorganisationerna ska bedöma att utbildningen stärker den sökandes ställning på arbetsmarknaden.
- För sökande som är under 40 år får utbildningen vara maximalt 80 veckor.

Omställningsstudiestödet beviljas för maximalt 44 veckor heltidsstudier, men kan beviljas för fler än 44 veckor om studierna bedrivs på deltid. Omställningsstudiestödet består av bidragsdel och en lånedel. Bidragsdelen motsvarar 80 procent av den sökandes tidigare inkomst upp till maximalt 5 275 kronor per vecka. Lånedelen uppgår till maximalt

3 426 kronor per vecka. Utöver detta kan den sökande ansöka om kompletterande ersättning från sin omställningsorganisation.

Omställningsorganisationerna som besvarade enkäten

Trygghetsrådet (TRS)

För anställda inom idéburen sektor och civilsamhällets organisationer samt kulturområdet. Parter är Arbetsgivaralliansen, Svensk Scenkonst och PTK.

Trygghetsrådet (TRR)

För tjänstemän på privata företag. Avtalsparter är Svenskt Näringsliv och PTK.

Omstella

För tjänstemän inom civilsamhället, idéburna eller kooperativa organisationer som är anslutna till Fremia. Avtalsparter är Fremia och PTK.

Trygghetsstiftelsen

För anställda inom det statliga avtalsområdet. Avtalsparter är Arbetsgivarverket, OFR/S, P, O - Offentliganställdas Förhandlingsråd, Saco-S och SEKO.

Omställningsfonden

För anställda inom kommuner, regioner och kommunala företag som är anslutna till Sobona. Avtalsparter är Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Sobona, Kommunal, Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR) och AkademikerAlliansen.

CIKO

För anställda inom civilsamhället, idéburna eller kooperativa organisationer som är anslutna till Fremia. Avtalsparter är Fremia och LO.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

